

Mgr Wojciech Drozd

**Ewolucja radykalnie lewicowych doktryn politycznych i jej implikacje prawne
po 1989 roku**

Autoreferat pracy doktorskiej

(promotor: Prof. dr hab. Adam Bosiacki)

1. Temat pracy oraz uzasadnienie wyboru

Tematem pracy jest analiza ewolucji doktryny radykalnej lewicy po 1989 roku i jej implikacje prawne widoczne w prawodawstwie wybranych krajów. Temat w kontekście analizy globalnych fenomenów kształtujących światowy ruch radykalnej lewicy nie był przedmiotem szczególnych badań. Większość istniejących analiz dotyczących ewolucji radykalnej lewicy przeprowadzana jest w kontekście myśli jej przedstawicieli w konkretnych rejonach świata, bądź też w kontekście swoistych regionalnych fenomenów. Szczególnie w Polsce niewielu badaczy decyduje się dokonać porównania lewicowych doktryn politycznych i prawnych oraz ich implikacji prawnych w szerszym zakresie. Istniejące prace przedstawiające lewicowe doktryny polityczno-prawne zazwyczaj skupiają się na konkretnej koncepcji, niejako przyjmując jej założenia i swego rodzaju sposób postrzegania świata. W przeciwieństwie do nich prezentowana rozprawa, dzięki analizie bardzo różnych koncepcji w wielu geograficznie i kulturowo odległych rejonach świata, stara się pokazać, jak szeroki może być zakres pojęciowy rozumienia samego terminu lewica i jak odmienne może być podejście do lewicowej doktryny w zależności od lokalnej specyfiki. Niejako przy okazji praca przedstawia również stopniowe rozmywanie się prostej i konkretnej definicji tego, czym jest lewica, której definicję znaleźć można w wielu opracowaniach z zakresu doktryn polityczno-prawnych. Stopniowe „rozmywanie się” terminu lewicy, jego konwergencja z terminem lewica radykalna, czy liberalizm, ich wzajemne przenikanie się sprawiają, że podjęta w tej pracy próba weryfikacji tego, czy można mówić obecnie o jednej uniwersalnej koncepcji lewicy radykalnej w kontekście globalnym wydaje się być niezwykle istotna.

Na wybór tematu pracy duży wpływ miała postępująca od końca pierwszej dekady XXI wieku stopniowa radykalizacja lewicowych partii politycznych w większości krajów świata oraz działalność masowych ruchów społecznego buntu, związanych z kryzysem demokracji liberalnej i tzw. systemu kapitalistycznego widocznego przy okazji kryzysu finansowego 2008 roku. Radykalizacja, w kontekście europejskich partii socjaldemokratycznych i centrowych, często przyjmująca formę powrotu do radykalnych marksistowskich korzeni, stanowi niezwykle fenomen zwiastujący wzrost zapotrzebowania społecznego na radykalne idee progresywistyczne. Podobnie rzecz ma się z działalnością ruchów społecznych końca pierwszej dekady XXI wieku, jak *Indignados* w Hiszpanii, *Oburzeni* we Francji, Syriza w Grecji czy *Occupy Wall Street* w Stanach Zjednoczonych. Wszelkie te ruchy, mimo bardzo płytkich koncepcji, postulują dokonanie radykalnej zmiany, upatrując w obecnym systemie społecznym źródła wszelkich nierówności i problemów. Zmiana i zainteresowanie społeczne ideami uznawanymi za lewicowe nie pozostały bez wpływu na regulacje prawne krajów, w których działały takie ruchy i gdzie doszło do radykalizacji lewicowych partii politycznych. Często miały one również wpływ na postrzeganie podstawowych praw człowieka szczególnie w kontekście równości i identyczności. Z tego względu analiza ewolucji radykalnej lewicy po 1989 roku wydaje się być niezwykle istotnym zagadnieniem w kontekście kształtowania się nowych regulacji prawnych przede wszystkim w sferach praw człowieka, regulacji dotyczących gospodarki oraz wszelkiego rodzaju ustawodawstwa zmierzającego do zmniejszania szeroko pojmowanych przez ten nurt nierówności społecznych.

2. Cel badawczy i wstępne założenia

Celem pracy jest określenie znaczenia przełomu roku 1989 w kontekście globalnego rozwoju ultralewicy oraz próba odpowiedzi na pytanie, w jakim kierunku zmierza ewolucja radykalnej lewicy i czy obecnie istnieje jakaś jej uniwersalna definicja. Cel dodatkowy stanowi również analiza prawnych aspektów i implikacji takiego ruchu.

W rozprawie postawiona została teza odnośnie braku istnienia obecnie jednej powszechnie uznanej koncepcji „radykalnej lewicy”, ponieważ termin ten w

zależności od regionu świata i jego zamożności reprezentuje zupełnie inne postulaty, ewoluując w kierunku zerwania ze swoimi niektórymi marksistowskimi korzeniami, a przełom roku 1989 miał dla ewolucji doktryny radykalnie lewicowej często znaczenie marginalne. Wraz ze stopniowym rozmywaniem się różnic między lewicą a lewicą radykalną w powszechnym odbiorze społecznym coraz trudniej jest bazując na utartych definicjach analizować globalne ruchy lewicowe. Praca jest pewną próbą holistycznej analizy radykalnych lewicowych doktryn polityczno-prawnych występujących na wszystkich kontynentach, jest to jednakże materiał niezwykle obszerny. W pracy skupiono się na analizie pewnych istotnych dla globalnego ruchu radykalnej lewicy procesów, będących swoistymi regionalnymi fenomenami oddziałującymi na doktrynę w skali globalnej, bądź kształtującymi jej regionalną specyfikę. Analiza tych fenomenów pozwala zrozumieć, z czym w chwili obecnej utożsamiana jest swoista lewicowość, jaki wpływ na jej ewolucje miały postulaty nowej lewicy lat 60. XX wieku oraz w jakim stopniu można mówić o jakiejś uniwersalnej globalnej definicji lewicy radykalnej. Ważnym aspektem pracy jest pokazanie pewnego zwrotu, który nastąpił w kontekście radykalnych lewicowych koncepcji polityczno-prawnych po 1989 roku i przedstawienie swego rodzaju fenomenu gwałtownej radykalizacji całej lewicy w drugiej dekadzie XXI wieku. Kluczowe znaczenie dla udowodnienia tej tezy ma podjęta w tej pracy próba określenia tego, jakie wartości w chwili obecnej prezentuje idea zwana lewicą radykalną. Określenie elementów pierwotnych, do których odwoływać się będzie w pracy termin lewicy radykalnej, stanowi zasadniczy fundament przedstawionej analizy poszczególnych koncepcji ustrojowych w wybranych krajach świata. W pracy podjęta też została próba udowodnienia tezy odnośnie istnienia swoistej dychotomii w obrębie ruchu radykalnej lewicy, która wytworzyła się w pierwszej dekadzie XXI wieku wraz z narodzinami oddolnych ruchów społecznego buntu wobec globalnej dominacji kapitalizmu i demokracji liberalnej.

Należy podkreślić, że praca skupia się na pokazaniu pewnych zjawisk mających znaczny wpływ na całokształt globalnej myśli radykalnej lewicy. Dlatego też wiele krajów, koncepcji i lokalnych projektów, bazujących na doktrynie radykalnej lewicy musiało zostać pominiętych, ponieważ z punktu widzenia celu rozprawy stanowią

jedynie ciekawostkę albo fenomen niezwiązany z globalną ewolucją radykalnej lewicy, np. lewicowy projekt Luiza Inácio Luli da Silvy w Brazylii. Dobór obszarów i koncepcji poddanych analizie bez wątpienia nie prezentuje pełnego *spectrum* ewolucji radykalnie lewicowych koncepcji w każdym regionie świata, jednakże stanowi więcej niż wystarczający fundament do nakreślenia pewnych globalnych kierunków w rozwoju doktryny lewicowej po 1989 roku.

3. Podejście badawcze, metodologia, podstawowe pojęcia teoretyczne

Większa część pracy powstała w wyniku zastosowania metodologii historycznej w celu przybliżenia procesów ewolucji doktryny radykalnej lewicy w różnych regionach świata. Analiza koncentruje się na próbie odnalezienia i przedstawienia najważniejszych elementów składowych przedstawianych koncepcji polityczno-prawnych. Subsydiarnie, w pewnych aspektach, wykorzystywana jest również metoda dogmatyczna. Natomiast rozdział szósty pracy opiera się głównie na metodologii dogmatycznej i prawnoporównawczej, zastosowanych w celu dokładnego zobrazowania różnic pomiędzy poszczególnymi koncepcjami ustrojowymi.

Oдноśnie terminologii przyjętej w rozprawie ze względu na postępujące rozmycie podstawowych dla pracy terminów, jak lewica i lewica radykalna, są one definiowane kontekstowo, w zależności od lokalnych uwarunkowań i ewolucji tego co w danym rejonie geograficznym utożsamiane jest z wartościami lewicowymi i szeroko pojętą doktryną radykalnie lewicową. Ze względu na obszerną tematykę i mnogość nurtów w obrębie radykalnej lewicy po 1989 roku znaczenie wielu podstawowych terminów takich jak „praca”, „kapitał”, czy też „redystrybucja”, również zależne jest od kontekstu i rejonu świata, na jaki oddziałuje dana koncepcja. Najlepszym tego typu przykładem może być zupełnie odmienne rozumienie znaczenie koncepcji pracy w teoriach i doktrynach postmarksistowskich i tych nawiązujących do myśli Thomasa Piketty’ego. Zupełnie inne jest znaczenie terminu rewolucji społecznej i nowej rewolucji przemysłowej w kontekście prac współczesnych teoretyków lewicy radykalnej takich jak Thomas Piketty, Jeremy Rifkin czy Joseph Stiglitz. Wszyscy oni wykorzystują podobną bazę pojęciową, jednakże wielokrotnie ich znaczenie nie ma charakteru uniwersalnego lecz kontekstowy, dostosowany do ich teorii. Najlepiej

obrazuje to pojęcie „nowej rewolucji przemysłowej” u J. Rifkina utożsamianej z budową społeczeństwa zerowych kosztów. Z kolei u Petera Marsha stanowi ona powrót industrializacji w krajach rozwiniętych na zasadach nowego przemysłu i kształtowania się innowacyjnych form przemysłu, bazujących na nowych technologiach. W pracy również znaczenie terminów, zdających się być uznawane za oczywiste, jak np. „progresywizm”, bardzo mocno różni się w zależności od tego, czy dotyczy radykanie lewicowych ruchów Europy Zachodniej, południowoamerykańskich krajów rewolucji socjalistycznej XXI wieku czy też północnoamerykańskiego transhumanizmu.

4. Struktura pracy

Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz zakończenia.

Pierwszy rozdział koncentruje się na przedstawieniu kluczowych elementów składowych koncepcji współczesnej radykalnej lewicy oraz najbardziej wpływowych współczesnych teorii ekonomiczno-społecznych Jeremy’ego Rifkina i Josepha Stiglitz’a oraz analizie niezwykle ważnych dla radykalnej lewicy XXI wieku nowoczesnych koncepcji ekonomicznych Thomasa Piketty’ego na tle marksistowskiej koncepcji społeczno-ekonomicznej. W rozdziale przedstawione zostały również idee i koncepcje kształtujące się i przenikające do głównego nurtu lewicy od lat 60. XX wieku. Bazują one przede wszystkim na fundamentach ruchu nowej lewicy. Idee takie jak ekologizm, neutralność światopoglądowa, *gender studies* i feminizm w znacznym stopniu stały się częścią rdzenia dzisiejszej doktryny radykalnej lewicy, w szczególności w krajach rozwiniętych.

Drugi rozdział stanowi analizę ewolucji radykalnej lewicy na terenie Europy po 1989 roku. Analiza skupia się na przedstawieniu najważniejszych elementów europejskiej ideologii ultralewicowej w kontekście działania ruchów społecznych i partii politycznych w wybranych krajach po 1989 roku. Szczególnie istotną rolę w Europie odgrywają radykalnie lewicowe ruchy społeczne, jak *Oburzeni* we Francji czy *Ruch Pięciu Gwiazd* we Włoszech. W rozdziale przybliżone zostały także fundamenty i ewolucja współczesnej lewicowej filozofii francuskiej, stanowiącej obecnie fundament programów wielu organizacji radykalnie lewicowych krajów Europy

Zachodniej. Wybór organizacji i ruchów lewicowych został podyktowany chęcią jak najlepszego ukazania swoistego fenomenu radykalizacji europejskiej lewicy na początku XXI wieku.

Rozdział trzeci jest poświęcony ewolucji radykalnej lewicy na terenie Ameryki Południowej, której kluczowym aspektem jest idea „socjalizmu XXI wieku”. Idea ta, będąca połączeniem marksizmu i filozofii Simona Rodrígueza z oryginalnymi rozwiązaniami bazującymi na lokalnych doświadczeniach, przedstawiona jest przez pryzmat jej adaptacji i rozwoju w wybranych krajach regionu ze szczególnym uwzględnieniem Wenezueli, Boliwii i Ekwadoru. Znaczny nacisk położony został na oryginalne rozwiązania ustrojowe zawarte w konstytucjach Ekwadoru i Boliwii, związane z odwołaniami do lokalnych tradycji życia zgodnego z naturą. Oryginalne latynoamerykańskie rozwiązania proekologiczne zawarte w tamtejszych lewicowych koncepcjach stanowią doskonały przykład na ogromną elastyczność idei „socjalizmu XXI wieku”. W rozdziale dokładniej przeanalizowana została również, charakterystyczna dla wszystkich krajów Ameryki Łacińskiej, koncepcja teologii wyzwolenia, będąca swego rodzaju lokalnym fenomenem kształtującym współczesną tożsamość kulturową mieszkańców Ameryki Południowej i ich podejście do koncepcji lewicowych.

Rozdział czwarty skupia się na ewolucji radykalnej lewicy po 1989 roku na terenie Ameryki Północnej. Rozdział zbudowany został wokół próby pokazania pewnych oryginalnych dla tego regionu koncepcji oraz na uwidocznieniu różnic między radykalizującą się lewicą w Stanach Zjednoczonych Ameryki a Kanadą, która radykalnie lewicowe idee wymieszała z założeniami socjaldemokracji i swoistego lokalnego nacjonalizmu. Szerzej przybliżona została także koncepcja amerykańskiego transhumanizmu, rozwijająca się najmocniej w Dolinie Krzemowej, która stanowić może jedną z najbardziej oryginalnych współczesnych koncepcji radykalnie lewicowych. W rozdziale przeanalizowane pokrótce zostały także konsekwencje społecznego buntu związanego z kryzysem finansowym 2008 roku i wpływ koncepcji politycznej Berniego Sandersa na społeczny odbiór idei lewicowych w USA.

Piąty rozdział dotyczy ewolucji radykalnej lewicy w Azji i na Bliskim Wschodzie i stanowi próbę przedstawienia niezwykle ciekawej ewolucji lokalnych koncepcji radykalnie lewicowych przez pryzmat ich lokalnych sukcesów i globalnych ograniczeń. Szczególna uwaga poświęcona została procesowi ewolucji maoistycznej doktryny komunistycznej w Chinach w kierunku współczesnego socjalizmu rynkowego oraz nowym koncepcjom radykalnej lewicy, nawiązującym do marksizmu, rozpowszechniających się w wybranych krajach Azji. Oprócz chińskiego systemu zostały również przybliżone radykalne lewicowe koncepcje powstałe w Indiach, Korei Północnej i w Japonii, a także najciekawsze lewicowe idee kształtujące się na Bliskim Wschodzie nawiązujące do islamskiego socjalizmu.

Szósty rozdział przedstawia najciekawsze implikacje prawne związane z wpływem koncepcji ekologizmu i feminizmu na prawo w krajach, w których są silne ugrupowania i ruchy związane z radykalną lewicą. Rozdział ten stanowi swoistą próbę zobrazowania na wybranych przykładach realnego bezpośredniego i pośredniego wpływu postulatów lewicy radykalnej na ustawodawstwo i orzecznictwo. Rozdział ten, w kontekście całości pracy, pełni rolę uzupełniającą, której celem jest pokazanie globalnego wpływu koncepcji lewicowych na politykę wybranych krajów i swego rodzaju globalnego lewicowego uniwersalizmu w kontekście postulatów ekologicznych i feministycznych. W rozdziale tym uwydatniona jest również ewolucja koncepcji płci kulturowej w prawodawstwie i orzecznictwie wybranych państw.

5. Ustalenia rozprawy

Konkluzja pracy stanowi potwierdzenie stawianej na wstępie tezy odnośnie braku istnienia jednej uniwersalnej koncepcji lewicy radykalnej oraz udowodnienie tezy, że rok 1989 w kontekście ewolucji doktryny lewicowej nie stanowił paradoksalnie przełomowego momentu. Stanowi on jedynie symboliczne przypięczętowanie upadku, bazującego na marksizmie, projektu komunistycznego. Potwierdzenie stawianej na początku pracy tezy skutkuje zauważeniem swoistej dychotomii w obrębie ruchu lewicowego i utworzeniem podziału na radykalną lewicę tradycyjną (marksistowską) i nowoczesną lewicę radykalną, wywodzącą się z ruchów społecznych pierwszej dekady XXI wieku, takich jak *Indignados* w Hiszpanii.

Radykalna lewica tradycyjna pierwotnie odwoływała się wprost do założeń marksizmu a swoją obecną formę wykształciła ewolucyjnie w XX wieku i na początku XXI wieku. Tradycyjna lewica przybiera współcześnie różne formy zależne od rejonu świata, jednakże wszystkie je łączy wspólna tradycja i odwołania pośrednie bądź bezpośrednie do filozofii Marksa. W większości wypadków wszelkie modele ustrojowe odwołujące się wprost do marksistowskiej koncepcji walki klas i determinizmu historycznego związanego z nieuchronnym upadkiem kapitalizmu stanowią domenę krajów rozwijających się, w których problematyka narastającego konfliktu między robotnikami (pracownikami) a właścicielami kapitału (burżuazją) odpowiada sytuacji z XIX-wiecznej Europy. Wśród tych koncepcji największą popularnością cieszy się latynoamerykańska doktryna „socjalizmu XXI wieku” powstała w Wenezueli i jej rozliczne formy ewolucyjne, ukształtowane w krajach takich jak Boliwia czy Ekwador. Koncepcja ta z racji swojego uniwersalizmu i elastyczności stanowi fundament większości latynoamerykańskich rewolucji lewicowych końca XX i początku XXI wieku. Koncepcja nowego lepszego socjalizmu dotarła aż do Europy i jej echa widać w programach politycznych wielu europejskich partii związanych z radykalną lewicą. Latynoamerykański socjalizm łączący marksizm i lokalne oryginalne idee jest obecnie prawdopodobnie najpopularniejszą i najszerzej rozpowszechnioną koncepcją bazującą na marksizmie. Podobną formę łączenia marksizmu z oryginalnymi rozwiązaniami wybrały kraje azjatyckie takie jak Chiny i Korea Północna, będące w momencie ich wprowadzania krajami biednymi, co dowodzi tezy, że w większości przypadków radykalne koncepcje bazujące *stricte* na marksizmie rozpowszechniły się w krajach ubogich. Lewica tradycyjna w dużej mierze pozostała wierna marksistowskiej koncepcji walki klas, rewolucji społecznej i idei kolektywizmu. Jednakże koncepcja ta jest traktowana bardzo różnie w zależności od historycznej ewolucji marksistowskiego modelu na danych terenach. Dlatego też czym innym jest kolektywizm rozpatrywany przez pryzmat utylitarystycznego podejścia do tego założenia prezentowanego w modelu chińskiego socjalizmu rynkowego, a czym innym kolektywizm rozpatrywany w kontekście koreańskiej *ideologii dzucze* i jej niemalże teologicznego spojrzenia na społeczeństwo. Mnogość koncepcji, które wyewoluowały z tradycyjnego marksizmu dowodzi, że nawet

obecnie, w obliczu narodzin wielu nowych lewicowych ruchów, marksistowska filozofia pozostaje niezwykle silna szczególnie w krajach biednych, w których marksistowska analiza społeczna jest nadal aktualna.

Z kolei nowoczesna lewica radykalna narodziła się w wyniku działań oddolnych ruchów protestu w rozwiniętych krajach Europy i Ameryki Północnej. Ruchy te takie jak *Indignados* w Hiszpanii, *Oburzeni* we Francji czy *Occupy Wall Street* w USA, powstały w wyniku społecznego sprzeciwu wobec narastającego rozwarstwienia społecznego i rozlicznych problemów społecznych związanych z kryzysem finansowym 2008 roku. Partie polityczne wyrosłe z tych ruchów społecznych prezentują całkowicie inne podejście do ideałów radykalnej lewicy niż partie powstałe na fundamentach marksizmu. Po pierwsze, koncepcja walki klas (walka między ludźmi bogatymi i biednymi) została w ich programach zastąpiona przez walkę z nierównością (walka z systemem) i postulaty redystrybucyjne. Teoretycy stojący za tymi partiami, tacy jak Thomas Piketty, Joseph Stiglitz czy Jeremy Rifkin, dalecy są od nawoływania do jakiegokolwiek rewolucji, postulując raczej potrzebę reformy systemu w wyniku nieuniknionych zmian społecznych związanych z rozwojem nowych technologii. Dla przedstawicieli radykalnej lewicy nowoczesnej postulaty społeczne związane z nowymi sposobami udziału obywateli w sprawowaniu władzy, czy też wszelkiego rodzaju postulaty wywodzące się z doktryny ekologizmu i feminizmu są ważniejsze niż tradycyjne postulaty związane z ruchami robotniczymi albo ideą klasowych nierówności. W przeciwieństwie do radykalnej lewicy tradycyjnej, radykalna lewica nowoczesna bardziej niż na kolektywie skupiona jest na jednostce, czego wyrazem jest popularność wśród jej zwolenników takich koncepcji jak skrajnie indywidualistyczna doktryna transhumanizmu oraz anarchistyczna koncepcja cyberutopizmu przyjęta przez niezwykle popularny we Włoszech Ruch Pięciu Gwiazd. Przedstawiciele lewicy nowoczesnej bardzo często odwołują się również do koncepcji stworzonych w ramach *gender studies* takich jak płeć kulturowa. Warto zauważyć, że zarówno czołowi teoretycy jak i praktycy bardzo często wydają się ignorować istnienie świata lewicy tradycyjnej. Widoczne jest to zarówno w dziełach T. Piketty'ego jak i J. Rifkina, których analizy i koncepcje tworzone są w odniesieniu tylko i wyłącznie do zamożnych krajów, całkowicie

ignorując fakt, że ich rozwiązania niemożliwe są do zastosowania w krajach biednych. Doskonałym przykładem tego typu myślenia stanowią wszelkiego rodzaju redystrybucyjne założenia wszechobecne w dziełach Piketty'ego, których realizacja jest niemożliwa w krajach gdzie społeczeństwa nie posiadają dużych ilości zakumulowanych bogactw. Brak wystarczających rezerw na poziomie całości społeczeństwa już na starcie dyskwalifikuje zasadniczo wszystkie kraje tzw. „globalnego Południa” (kraje biedne takie jak np. Boliwia czy Ekwador), trwale uniemożliwiając im przeprowadzenie lewicowej ewolucji w myśl założeń teoretyków lewicy nowoczesnej. Mimo bardzo wielu teoretycznych odniesień do idei budowy globalnego społeczeństwa i swoistego poczucia globalnego solidaryzmu, autorzy tacy jak T. Piketty, J. Rifkin czy J. Stiglitz zdają się nie zauważać swoistej hermetyczności swoich założeń i zasadniczej niemożliwości ich realizacji w społeczeństwach nie posiadających odpowiedniego kapitału początkowego. W dużej mierze tworzą oni koncepcje lewicy dla wybranych posiadających niezbędne środki co prowadzi do swoistego ideologicznego paradoksu. Jednakże, mimo tych istotnych wad, lewica nowoczesna w XXI wieku przechodzi bardzo szybką ewolucję i nie można z góry zakładać, że nie będzie w stanie kreatywnie rozwiązać tego problemu.

Na podstawie analizy przedstawionych w pracy koncepcji i modeli ewolucji radykalnej lewicy można przyjąć założenie, że zasadniczy rozwój i ewolucja współczesnych doktryn radykalnie lewicowych ma miejsce w obrębie wskazanych dwóch nurtów. Istnienie swoistej dychotomii w obrębie ruchu lewicy radykalnej ma bardzo istotny wpływ na prawodawstwo i kształtowanie się nowych koncepcji dotyczących podstawowych praw człowieka. Wydaje się, że dzięki wykorzystaniu tego typu dychotomii dużo łatwiej jest analizować współczesne ruchy lewicowe, które coraz bardziej odbiegają od tradycyjnych definicji lewicy i lewicy radykalnej prezentowanych w literaturze. Co więcej nawet koncepcje, które z pozoru trudno przyporządkować takie jak model skandynawski czy kanadyjski system łączący radykalnie lewicowe fundamenty z socjaldemokracją i liberalizmem, w pewnym sensie dałoby się wciągnąć w obręb któregoś z tych nurtów, chociażby przez odwołania do ekologizmu czy nowoczesnego feminizmu. Co ciekawe, w krajach rozwiniętych narodziny lewicy nowoczesnej wywołały falę radykalizacji, która w

wielu przypadkach całkowicie zmarginalizowała partie wywodzące się z tradycji marksizmu, a także wymusiła na partiach socjaldemokratycznych gwałtowną radykalizację, czego najlepszym przykładem jest brytyjska Partia Pracy pod wodzą Jeremy'ego Corbyna. Radykalizacja ta, w USA reprezentowana przez Berniego Sandersa, wprowadziła wręcz postulaty lewicy radykalnej do głównego nurtu polityki. Ten swoisty dualizm radykalnej lewicy, który obserwować można od pierwszej dekady XXI wieku, jest rzeczą stosunkowo świeżą, a jego konsekwencji w obecnej chwili nie sposób przewidzieć.